

Směrnice pro vyřídování státního kulturního majetku

závěr roku 1949, Praha

Směrnice sestavené Z. Wirthem¹ byly určeny pro zástupce Národní kulturní komise v tzv. třídicích komisích. Pokyny v nich obsažené upřesňují postup třídění zestátněného mobiliáře. Ve všeobecných zásadách směrnic jsou specifikována kritéria rozdělení mobiliáře na památkově cenný a užitkový. Dále je stanoven postup třídění památkově hodnotného mobiliáře na skupiny podle jeho budoucího určení pro jednotlivé instituce či pro sběrný Národní kulturní komise.

Směrnice pro vyřídování státního kulturního majetku z mobilního inventáře zkonfiskovaného dekrety presidenta republiky č. 12/45 a 108/45 Sb.

Podle zkušeností získaných při vyřídování státního kulturního majetku v letech 1947–1949 a ve snaze vyhnouti se dalším stížnostem se strany Národního pozemkového fondu a Fondu národní obnovy do nestejnomyšlné praxe jednotlivců i skupin, vyřídování pověřených, shrnuji zde praktická opatření, všeobecné zásady i konkrétní požadavky, jichž je třeba při této práci dbáti, a žádám, aby se dámy i pánové vyřídování pověřením jimi řídili.

a/ Praktická opatření

- 1. Pověřenci Národní kulturní komise pro vyřídování státního kulturního majetku v zámcích musí býti do nich uvedeni zástupcem NPF fondu, který také vyříděný materiál protokolárně (podepsaným seznamem) na místě pověřenci Národní kulturní komise odevzdá.*
- 2. Do bytů, dílen, závodů atd. obsahujících materiál zkonfiskovaný podle dekretu č. 108/45 Sb. vstupuje pověřenec v průvodu buď zástupce pobočky FNO, buď zástupce MNV, ONV, KNV nebo SNB. Na vyzvání správce nebo majitele bytu, závodu atd. má se pověřenec vykázati pověřujícím listem.*
- 3. V zámcích je třeba zpravidla vyprázdniti potřebné prostory pro shromáždění vyřídovaného materiálu a v nich tento materiál řádně po skupinách roztřídit a zjevně (etiketou, ohraničením křídou na zemi aj.) označiti. Materiál se roztřídí na skupinu pro sběrnou určenou (v tom samostatná skupina památek rodiny bývalého majitele) a na skupiny, které se přímo doporučují určitým vědeckým ústavům, knihovnám a museím v Praze a jinde.*

4. Pověřenci jsou povinni prohlédnouti a popřípadě vytríditi také materiál od r. 1945 ze zámků, bytů, závodů atd. jinam přemístěný a přiřčleniti k materiálu na hlavním místě nalezenému.

5. Pokyny pro odvoz vytríděného materiálu ze zámků dává, postup výkonů a sběrnou určuje předseda Národní kulturní komise. Odvoz materiálu ze soukromých bytů, závodů, dílen atd. provádí pověřenec Národní kulturní komise ihned z místa nebo zabezpečuje zanechané mobilie pro odvoz pozdější. Pokud místo stačí, platí pro tento materiál za sběrný zámky v Sychrově a Hrubém Rohozci.

6. Vytríděný materiál přejímají klíčníci nebo správcové na zámcích Národní kulturní komise za sběrný určených. Jsou povinni postarati se o řádné uložení a zabezpečení dovezeného materiálu a občasné jeho čištění z prachu.

b/ Všeobecné zásady při vytrídování

1. Podle zákona č. 137/46 Sb. § 2. a § 3 c. a podle dohody s NPF z 22. dubna 1947 a FNO ze 4. dubna 1949 vytrídují se jako státní kulturní majetek „movité věci hodnoty umělecké, historické nebo vědecké, a to jednotlivé předměty i jejich sbírky, bez rozdílu doby jejich vzniku a stupně jejich kulturní hodnoty.“

2. Pokud jde o předměty, nebo jejich sbírky významu unikátního (originály domácího i cizího původu, do polovice 19. století vzniklé, vysoké úrovně umělecké nebo veliké hodnoty kulturněhistorické), platí vesměs a beze zbytku za státní kulturní majetek.

3. Z ostatního zkonfiskovaného materiálu vytrídují se buď jednotlivé předměty nebo jejich určitý počet nebo ucelené sbírky podle jejich poměrné umělecké, kulturněhistorické nebo vědecké hodnoty. Při tom jest dbáti zásady, že větší celky a soubory (nábytkové, obrazové, grafické, uměleckoprůmyslové) převážně užitkového rázu nesmějí býti znehodnocovány výběrem ojedinělých jejich částí nebo kusů významnějších.

4. Vytrídují se zpravidla původní díla výtvarných umění (malby, plastiky, uměl. řemesla) a původní dobové doklady kulturněhistorické, přičemž jest především dbáti na předměty domácího původu. Výjimkou přejímají se dokonalé, stylově čisté a dobře řemeslně zpracované kopie. Zásadně se nepřejímají falsa (bona i mala fide pořázená), užívající naivně na témž předmětu znaky několika stylových období.

5. Z užitkových věcí, i staršího původu, nepřejímají se kusy bez přesného stylového rázu nebo bez kulturněhistorické hodnoty. Pověřenec může však označiti ve zvláštní příloze k seznamu

vytříděného materiálu užitkové předměty, které hodlá Národní kulturní komise zakoupiti od NPF nebo FNO ke svým správním účelům (pro kanceláře, inspekční pokoje aj.)

6. Mimo unikáty vytřídí se ovšem se zřetelem k zásadám zpředu pod č. 3.–5. vytčeným tyto předměty:

a. Mladší tiskoviny (mimo knihy, které přejímá referent pro knihovny) jako tiskopisy, mapy, plány a dokumentární reprodukce, fotografie i tisky včetně pohlednic.

b. Díla uměleckého řemesla (včetně grafiky) a průmyslu všech technik a dob, ze všech oblastí světa.

c. Památky kulturněhistorické (kroj, hudební nástroje, zbraně, vozidla, hračky, nástroje, náradí a stroje starších neužívaných typů).

d. Vědecké přístroje všech druhů, neužívaných typů, a skříně k ukládání vědeckého materiálu zařízené.

e. Rodinné památky (podobizny obrazné i plastické, hmotné doklady rodinného života a tradice).

7. Památky pravěkých a exotických kultur vytřídí se pro vlastivědná a odborná musea, ale s pominutím materiálu mladšího původu, vyráběného v 19. a 20. století pro export a převážně k dekorativním účelům.

8. Přírodovědecké památky (geologické, mineralogické, zoologické, botanické) a lovecké trofeje, domácí i exota, se ponechávají k vytřídění zástupcům odborných ústavů a museí.

9. Archiválie, na zámcích mimo vlastní archiv zjištěné, se pečlivě shromáždí, ale nepojmou do seznamu vytříděného materiálu, nýbrž ponechají na místě k převzetí zástupcem Státního archivu zemědělského (srovnej c/3.). Archiválie (registratury) průmyslových a obchodních podniků přejímá Archiv obchodu, průmyslu a technické práce v Praze nebo jeho pobočka v Brně. Archiválie soukromé nebo spolkové v bytech a jinde zjištěné, přejímá pověřenec Národní kulturní komise do sběrný na Sychrově.

c/ Ustanovení zvláštní

1. Předměty určené pro sběrný Národní kulturní komise

1/ Výběr nábytkových kusů řídí se stářím, vzácností komposice a plastické dekorace, technickým zpracováním a zachovalostí, jakož i častým nebo řídkým výskytem určitých typů (např. mnohost předmětů z pozdního empiru nutí ke střídmému výběru jen jedinečných variant typů). Přejímá se jak materiál, pořízený pro potřeby reprezentativní, obytné nebo speciální (zařízení kuřáckých, hráčských, šicích, dětských pokojů, pracoven, ateliérů atd.) v zámcích,

tak nábytek měšťanského a lidového rázu, řezaný i malovaný. U knihoven, jejichž knižní materiál zůstane zachován jako kulturní celek, přejímají se i skříně, pokud ovšem nejsou částí jednotně komponovaného interiéru.

2/U obrazů, plastik a původních grafik rozhoduje především umělecká hodnota a potom i domácí provenience (při této je možno proti cizímu materiálu měřítko kvality snížit). Vedle toho rozhoduje i hodnota dokumentární (portrét, veduta) a účelnost užití tohoto materiálu pro budoucí instalaci prostorů v zámcích Národní kulturní komise převzatých. Zásadně se nepřejímají díla amatérů a jen líbivé syžety. V případech, kde obraz nebo reliéf je zapsán do stěny jako součást komponovaného interiéru, rozhoduje o vynětí ze stěny umělecká cena interiéru; při obrazových nebo plastických unikátech bude třeba se postarat o vhodnou náhradu za vyňatý kus. Nezarámovaná původní grafika (kresba, akvarel, tužka, gouache, lept, mědiryt, oceloryt, litografie), pokud se vyskytne v knihovně nebo nábytku, popřípadě jednotlivé grafické listy jako náplň jinak necenných zástěn, shromáždí se ve sběrnách v řádných obalech pro účely instalační nebo pro grafickou sbírku Národní galerie.

Mechanické reprodukce tónové i barevné (světlotisk, fotolitografie, autotypie, offset) přejímají se jenom výjimkou u bohemik a technicky virtuosních kusů cizího původu, ale i zde rozhoduje buď dokumentární hodnota, nebo instalační potřeby Národní kulturní komise.

Rámy původní nebo kopie, pokud jich cena přesahuje cenu obrazové náplně, zejména původní rámy řezané a aplikované, přejímají se jednak pro instalační potřeby Národní kulturní komise, jednak pro Národní galerii.

Z fotografického a reprodukčního materiálu na zámcích i v bytech, závodech, kancelářích atd. zjištěného se přejímají:

a. zarámované kusy dokumentární hodnoty (portrét, veduta, reprodukce děl výtvarného umění, historické památky apod.);

b. tentýž materiál ve volných listech, všech formátů;

c. pohlednice, pokud neobsahují písemná sdělení a nepatří do korespondence.

Zvláště je dbáti u vedut na kusy staršího původu z 2. polovice XIX. století.

3/ Z výrobků keramických a skelných přejímají se ojedinělé kusy, a to především značkové kusy domácí i cizí provenience, umělecky a technicky hodnotné, vzniklé do polovice XIX. století. Ze souborů vytřídí se zásadně jen celky vyrobené pro menší počet osob (1–6); je nepřijatelné znehodnocovati větší celky vyjímáním jednotlivých kusů z nich.

4/Bytové textilie (koberce, záclony, stolní a ložní pokrývky, nábytkové čalouny apod.) přejímají se:

a. v zámcích českých, pokud mají vysokou hodnotu umělecko-průmyslovou a jsou starší než z 2. polovice 19. a 20. století;

b. v zámcích moravských mohou být vyřídovány i kusy menší hodnoty jako kompensace za bytové textilie ze zámků Národní kulturní komise odstraněné.

5/Gobelíny jsou přejímány jako unikáty bez výjimky.

2. Předměty určené pro odborné ústavy a musea

1/ Pro museum osobní a společenské kultury v zámku Jemništi se shromažďují (pokud možno ve zvláštních bednách nebo kufrech) tyto předměty:

a. kroje a stejnokroje, mužské, ženské, dětské se vším příslušenstvím a doplňky, toaletní potřeby;

b. šperky (včetně obchodní bižuterie), upomínkové předměty, poutní devocionálie, růžence atd.

c. stolní příbory ze starších období;

d. kuchyňské nádobí, nářadí a nástroje i svítidla ze všech materiálů a období;

e. hry společenské, hračky, modely nábytku apod.;

f. sportovní nástroje a pomůcky;

g. vozidla, nosítka, kočárky dětské, kolébky;

h. textilie krejčovské a toaletní všech dob a technik;

i. literatura a grafika o společenském životě, módě a kroji.

2/ Pro státní hippologické museum ve Slatiňanech se shromažďují:

a. dokumenty obrazové (portréty koní, výjevy ze stájí, hřebčinců, jízdáren, dostihů, parforsních honů, vozidla, žánrové výjevy, i karikatury);

b. postroje, čabraky, bičinky;

e. závodní ceny z dostihů;

f. podobizny vynikajících pěstitelů a cvičitelů koní.

3/ Pro zemědělské museum v Praze vyřídí se hlavně obrazy lovné zvěře, lovů a honů (i karikatury).

4/ Pro vojenské museum v Praze obrazné i plastické dokumenty z oboru vojenství (i karikatury).

5/ Pro státní mapovou sbírku v Praze mapy všech druhů a atlasy.

6/ Pro technické museum v Praze technické památky hmotné i v obrazech.

7/Pro Národní museum (numismatické oddělení) mince, medaile a plakety domácí i cizí.

3. Rodinné památky

(drobné předměty pokud možno v uzavřených bednách nebo kufrech s označením rodu a proveniencí):

1/ Podobizny všech technik (oleje, miniatury, kresby, akvarely, grafika, daguerrotypy, fotografie) v rámech i nezarámované.

2/ Rodinné busty ve všech materiálech (bronz, železo, hlína, sádra).

3/ Hmotné památky rodinného života (pamětní medaile, plakety, mince, odznaky, ceny, upomínky svateb, pohřbů, narození dětí atd., obrazy, náčrty a kresby od členů rodiny, jejich hudební sklony, básně, rukopisné i tištěné).

Pro Státní archiv zemědělský k převzetí se shromažďují pokud možno v bednách a kufrech: archiválie, deníky, památníky, knihy hostů, diplomy, rodokmeny, znaky, pohřební štíty, pečeti, korespondence včetně pohlednic, mapy panství, lesů, plány zámků, dvorů, parků apod.

Předseda:

Dr. Zdeněk Wirth v. r.

V Praze dne 31. října 1949

ÚDU AV ČR, Praha, OD, fond NKK, kart. VIII, inv. č. 205; originál směrnic, strojopis

1. Je zachován rukopisný koncept směrnic psaný a podepsaný Z. Wirthem, datovaný 31. 10. 1949 (ÚDU AV ČR, Praha, OD, fond NKK, kart. VIII, inv. č. 206).